

Sprawozdanie z konferencji naukowej

ku czci ks. prof. Janusza St. Pasierba i uroczystości wręczenia nagrody Jego imienia

AGNIESZKA SKRODZKA
INSTYTUT HISTORII SZTUKI UKSW

W dniu 6 grudnia 2018 r. na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego odbyła się konferencja interdyscyplinarna poświęcona pamięci ks. prof. Janusza St. Pasierba, badacza sztuki nowożytnej, teoretyka ochrony zabytków kościelnych, eseisty i poety oraz „ojca założyciela” kierunku Historia Sztuki na Akademii Teologii Katolickiej, dzisiejszym UKSW. Była to kolejna, druga już konferencja ku czci ks. Profesora. Tym razem obrady upamiętniły 25. rocznicę jego śmierci.

Spotkanie zorganizował Instytut Historii Sztuki UKSW wspólnie z Katedrą Literatury Współczesnej Wydziału Nauk Humanistycznych tegoż Uniwersytetu. Była to sesja inspirowana dorobkiem naukowym i literackim ks. prof. Janusza St. Pasierba. Z tego względu ogłoszone referaty dotyczyły w dużej mierze sztuki i ikonografii nowożytnej, szczególnie religijnej, konserwatorstwa sztuki kościelnej oraz

były związane z poetyckimi i eseistycznymi dokonaniem ks. Profesora.

Konferencja odbyła się pod honorowym patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Piotra Glińskiego. Komitet naukowy spotkania tworzyli: bp dr hab. Michał Janocha, prof. UW, były wykładowca Instytutu Historii Sztuki i uczeń księdza Profesora Pasierba, kolega Profesora z czasów ATK dr hab. Zbigniew Bania, prof. UŁ, ks. dr hab. Janusz Nowiński, prof. UKSW, również uczeń ks. Profesora, a także dr hab. Anna Sylwia Czyż, prof. UKSW. Miejscem obrad sesji była Aula im. Roberta Schumana Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w kampusie przy ul. Wóycickiego. Wygłoszono w sumie 19 referatów, w tym 7 poświęconych twórczości literackiej ks. Pasierba.

Sesję uroczystą otworzyła dr hab. Anna Sylwia Czyż, prof. UKSW, która powitała zebranych. Następnie prof. Czyż przybliżyła słuchaczom sylwetkę ks. Profesora. W części inauguracyjnej wygłoszono także

INTERDISCYPLINARNA KONFERENCJA

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

25 ROCZNICA ŚMIERCI

KS. PROF. JANUSZA PASIERBA

6 XII 2018 r.

godz. 9⁰⁰ otwarcie konferencji

Wydział Nauk Humanistycznych

Uniwerytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
ul. Wóycickiego 1/3
Auditorium Maximum - Aula Schumana

Konferencja pod Honorowym Patronatem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Piotra Glińskiego poświęcona badaczowi sztuki nowożytnej, teoretykowi ochrony zabytków kościelnych, eseistce i poecie - ks. prof. Januszowi St. Pasierbowi.

Konferencję zainauguracyjnie otworzyła nagrodą połączoną z koncertem.

Serdecznie zapraszamy!

dwa referaty przewodnie niniejszej konferencji, poświęcone historyczno-artystycznym zainteresowaniom ks. Profesora oraz jego dokonaniom literackim. Część tę prowadziła dr hab. Chrudzimska-Uhera, prof. UKSW. Jako pierwsza głos zabrała prof. dr hab. Urszula Mazurczak (KUL) z erudycyjnym tekstem *Czas i przestrzeń w doświadczeniu człowieka i kategoriach estetycznych sztuki na podstawie wybranych studiów księdza profesora Janusza St. Pasierba*. Po tym wystąpieniu literaturoznawca, prof. dr hab. Zbigniew Chojnowski (UWM), przedstawił referat *Doświadczenie miejsca w poezji i eseistyce ks. Janusza St. Pasierba*. Obie prelekcje zainspirowały słuchaczy do dyskusji, a także zarysowały interesujący kontekst dla następnych, bardziej szczegółowych rozważań z obu dziedzin podejmowanych przez ks. Profesora.

Program dalszej części sesji został podzielony na dwa bloki: pierwszy skupiał wystąpienia z zakresu historii sztuki, drugi zaś był *stricte* polonistyczny. Obrady prowadzono równolegle w odnośnych sekcjach. Blok poświęcony sztukom wizualnym moderował w pierwszej kolejności ks. dr hab. Janusz Nowiński, prof. UKSW. Rozpoczął prof. dr hab. Czesław Grajewski (UKSW), prezentując rozważania na temat przedstawień w sztuce dwóch instrumentów: portatywu i pozytywu. Słuchacze mieli także możliwość obejrzenia krótkich filmów ilustrujących użycie tych instrumentów. Następnie dr Joanna Tomicka (MNW) wygłosiła referat *Nadzwyczajna zwyczajność. Rembrandt – rytownik. Nowatorstwo wobec tradycji*. Prelegentka przybliżyła twórczość graficzną wybitnego artysty, prezentując podejmowane przez niego rzadkie tematy religijne oraz nietypowe ujęcia popularnych scen biblijnych. W dalszej kolejności dr Ewa Skotniczna (UPJPII) omówiła rzymską Fototekę Lanckorońskiego w wystąpieniu zatytułowanym *Zbiór fotografii Karola Lanckorońskiego jako źródło do badań nad sztuką religijną renesansu włoskiego*. Autorka

podkreśliła wagę oraz wysokie walory artystyczne i dokumentacyjne tego jednego z pierwszych i największych zbiorów zdjęć sztuki sakralnej na świecie. Następnie Agnieszka Woźniak-Wieczorek (MPKJIII) przedstawiła losy kolekcji Czartoryskich w Pełkiniach, gdzie w pałacu zdeponowano w czasie wojny Leonardowską *Damę z gronostajem*. Ostatni referat w tej części dotyczył konserwacji obiektów sakralnych. Piotr Owczarek (ASP, Warszawa) omówił interesujący temat: *Prace konserwatorskie przy kamiennej rzeźbie Matki Boskiej autorstwa Andrzeja Pruszyńskiego (1836-1895) z elewacji kościoła pw. Matki Bożej Pocieszenia w Żyrdowie – wybrane zagadnienia historyczne i technologiczne*. Prelegent zaprezentował etapy konserwacji figury Madonny oraz hipotezy dotyczące uszkodzeń i innych przekształceń, w tym kolorystyki.

Po przerwie obrady prowadził dr hab. Zbigniew Bania, prof. UŁ. Jako pierwszy w tej części wystąpił dr Artur Badach (ZKW/UKSW), który podjął rozważania zatytułowane *Pejzaż w obrazach tarnogrodzkich Domenica Tintoretta*. Badania dotyczyły dwóch płócien z wizerunkami śś. Janów – Chrzciciela i Ewangelisty, znajdujących się obecnie w kościele kolegiackim w Tarnogrodzie. Następnie Aleksander Stankiewicz (UJ) w referacie *Kilka uwag na temat twórczości Krzysztofa Boguszewskiego* przedstawił sylwetkę tegoż malarza, weryfikując i uzupełniając dotychczasowe ustalenia na temat jego twórczości. Autor w przekonujący sposób obalił mity dotyczące identyfikacji osób ukazanych w scenie *Wjazd św. Marcina do Amiens*. Z kolei ks. dr Szymon Tracz (UPJPII) w wystąpieniu zatytułowanym *Obraz Matki Boskiej Częstochowskiej z daru króla Jana Kazimierza w Rajczy* opowiedział o ikonie otrzymanej przez króla od paulinów, a przekazanej po abdykacji do kościoła we wspomnianej śląskiej miejscowości. Po tych rozważaniach dr hab. Anna Sylwia Czyż prof. UKSW w referacie *Ostatnia pierwsza, czyli*

o ambonie łodziowej z kościoła śś. Piotra i Pawła na Antokolu w Wilnie, udowodniła, że kazalnica z tejże świątyni była uprzednią w stosunku do znajdującej się w krakowskim kościele pw. Bożego Ciała, datując wileńską ambonę na lata 20. XVIII w. Badaczka odrzuciła tym samym dotychczasowe ustalenia w tej kwestii. Następnie ks. Arkadiusz Gontarek (Warszawa) zaprezentował temat *Treści ideowe nowożytnych konfesjonatów jako wyraz potrydenckiego nauczania Kościoła – postulatory badawcze*. Prelegent podkreślił, że wygląd pokutnego mebla był ściśle określony w *Rituale romanum*. Tego typu sprzęt miał posiadać dekorację służącą przede wszystkim wzbudzeniu żalu za grzechy. W ostatnim wystąpieniu pt. *Fundacje sakralne Seweryna Józefa Rzewuskiego* prof. dr hab. Irena Rolska (KUL) przedstawiła koligacje rodzinne familii chlubiącej się ze swego pokrewieństwa z Sobieskimi. Autorka wskazała liczne elementy wyposażenia kościołów i klasztorów m.in. w Łęcznej, w Łuszczowie czy w Olesku, pochodzące z darów Rzewuskiego.

Materiały pokonferencyjne zostaną opublikowane w specjalnym numerze pisma naukowego IHS UKSW *Artifex Novus* zadedykowanego ks. prof. Pasierbowi.

W sekcji polonistycznej wygłoszono następujące referaty: *Twórczość liryczna J. St. Pasierba na tle polskiej poezji współczesnej* (prof. dr hab. Bernardetta Chachulska, UKSW), *Literackość kazań ks. Janusza St. Pasierba* (ks. dr hab. Jerzy Sikora, prof. UKSW), „*Jest też i takie niemożliwe piękno*”. *Doświadczenie sztuki w cyklu Chiostro J. St. Pasierba* (dr hab. Tomasz Tomasik, prof. AP), *Człowiek i czas w twórczości Janusza St. Pasierba* (dr Elżbieta Grzybowska, Płock), *Rilke'ańskie konteksty w twórczości Janusza Stanisława Pasierba* (prof. dr hab. Zofia Zarębianka, UJ), *Amor i Agape w twórczości Janusza St. Pasierba* (prof. dr hab. Wojciech Kudyba, UKSW).

Po obradach nastąpił kolejny, równie istotny punkt programu, jakim była

uroczystość wręczenia nagrody przyznawanej od 1999 r. przez Fundację im. ks. Janusza St. Pasierba. Fundacja przyznaje dwie nagrody. Pierwszą za wybitne prace badawcze o sztuce, drugą za badania nad literaturą piękną i poezją ks. Pasierba¹. W roku 2018 nagrodę z zakresu historii sztuki przyznano dr Romanie Rupiewicz z Instytutu Historii Sztuki UKSW za książkę *Sąd nad Jezusem. Studium ikonografii oraz źródeł od chrześcijańskiego antyku do nowożytności* (UKSW i Neriton 2018). Dr Romana Rupiewicz pracuje jako adiunkt w Katedrze Sztuki Średniowiecznej IHS UKSW. W swoich poszukiwaniach i zainteresowaniach naukowych łączy studia z zakresu historii sztuki oraz historii i patrystyki. Jest także zaangażowana w ochronę zabytkowego krajobrazu Kazimierza nad Wisłą.

Laudację i uzasadnienie przyznania nagrody dr Rupiewicz wygłosiła członkini Kapituły dr hab. Anna Sylwia Czyż, prof. UKSW. Prof. Czyż powiedziała, że Kapituła doceniła rzetelne kwerendy dr Rupiewicz prowadzone nad tekstami źródłowymi i dziełami sztuki w wielu archiwach, bibliotekach, muzeach i kościołach nie tylko na terenie Polski, ale i w Europie. Prof. Czyż podkreśliła, że dr Rupiewicz w swojej pracy wykorzystwała trzy metody badania dzieł sztuki, jakimi są analiza źródła historycznego, analiza ikonograficzna i ikonologiczna oraz komparatystyka pośrednia. Dzięki połączeniu tych metod dr Rupiewicz otrzymała narzędzie, którym dokonała interesującej syntezy bogatej w nowe ustalenia. Co więcej, przygotowała studium interdyscyplinarne, opracowane na szerokim tle dawnej kultury i przemian społecznych, ukazujące przekonujący kontekst dla rozważań

¹ Wykaz laureatów nagrody do 2013 r. zamieszcza: M. Wilczek, *Książd Janusz St. Pasierb wskazujący na piękno, w: Pióro na wodzie. Eseje o ks. Januszu St. Pasierbie i studia z ikonografii dedykowane Jego pamięci*, red. A.S. Czyż, K. Moisan-Jabłońska, Warszawa 2015, s. 51, przyp. 15 i 16.

stricte historyczno-artystycznych. Kapituła stwierdziła, że autorka publikacji *Sąd nad Jezusem* stała się w ten sposób ambitną kontynuatorką i spadkobierczynią prac nad ikonografią kościelną w Polsce, rozpoczętych przez ks. prof. Janusza St. Pasierba na przełomie lat 70. i 80. XX w., i z tego względu zasługuje na uhonorowanie nagrodą Jego imienia.

Dr Romana Rupiewicz jest drugim pracownikiem IHS UKSW, który otrzymał nagrodę im. ks. Janusza St. Pasierba. Pierwszym był obecny biskup dr hab. Michał Janocha, prof. UW, zatrudniony do 2011 r. w Instytucie Historii Sztuki UKSW. W 1999 r. bp Janocha, wówczas adiunkt w Katedrze Historii Sztuki Nowożytnej, został uhonorowany nagrodą za trzy publikacje z zakresu historii sztuki. Były to: kontynuacja i redakcja książki *Polonica artystyczne w zbiorach watykańskich*, zainicjowanej i prowadzonej przez ks. Janusza St. Pasierba aż do jego śmierci, książka *Missa in arte polona*, a także artykuł *Ars longa – ars aeterna. O dwóch koncepcjach czasu w kulturze i sztuce europejskiej Zachodu i Wschodu*, opublikowany w wydawnictwie *Ars longa. Prace dedykowane pamięci profesora Jana Białostockiego* pod redakcją Marii Poprzęckiej.

Fundacja przyznała także w 2018 roku nagrodę dr Elżbiecie Ewie Grzybowskiej, autorce książki *Kairos – Kyrios. Człowiek i jego czas w eseistyce Janusza Stanisława Pasierba*. W mowie, poświęconej autorce i jej książce, prof. dr hab. Wojciech Kudyba (UKSW) powiedział, że książka dr Grzybowskiej trafia „w samo centrum myśli” ks. prof. Pasierba, pisarza i teologa.

Uroczystości zakończył koncert, w trakcie którego zebrani mogli wysłuchać utworów muzycznych wykonanych na violi da gamba przez Justynę Rekść-Raubo, a także wierszy ks. Pasierba w interpretacji Mai Komorowskiej.

Fundację im. ks. Janusza Pasierba założyło w 1998 r. grono przyjaciół ks. Profesora. Jej prezesem jest Maria Wilczek. Cel Fundacji to promowanie młodych, utalentowanych historyków sztuki, poetów i literatów, których twórczość jest świadectwem chrześcijańskiej inspiracji. Jedną z form promocji jest przyznawanie nagród i wyróżnień, a także stypendiów studentom i młodym pracownikom historii sztuki sakralnej, organizowanie spotkań autorskich i dyskusyjnych, ogłaszanie konkursów oraz promowanie twórczości ks. Pasierba². Warto również wspomnieć, że od 1995 r. Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków przyznaje nagrodę im. ks. Janusza Stanisława Pasierba *Conservator Ecclesiae*, a od 1996 r. Klub Inteligencji Katolickiej w Grudziądzu przyznaje Ogólnopolską Nagrodę im. ks. Janusza St. Pasierba.

Należy w tym miejscu przypomnieć, że pierwsza sesja naukowa *in memoriam* ks. Pasierba odbyła się 6 grudnia 2014 r. w Stowarzyszeniu Historyków Sztuki w Warszawie. Jej współorganizatorem był również Instytut Historii Sztuki UKSW. Pokłosiem tej konferencji jest publikacja *Pióro na wodzie* pod redakcją prof. dr hab. Krystyny Moisan-Jabłońskiej oraz dr hab. Anny Sylwii Czyż, prof. UKSW, wydana w 2015 r. Zawarte są w niej eseje o ks. Pasierbie napisane przez jego przyjaciół i uczniów, a także studia z ikonografii dedykowane Jego pamięci. Miejmy nadzieję, że także następny jubileusz ku czci ks. Profesora stanie się okazją do wymiany doświadczeń i do nawiązania kontaktów naukowo-towarzyskich przez historyków sztuki i literaturoznawców złączonych osobą wybitnego humanisty, ks. Janusza Pasierba.

Fot. B. Kowalczyk, T. Watanabe

